

GÁLDU

Álgoálbmotvuoigatvuođaid Gelbolašvuodáguovddáš

Kompetansesenteret for urfolks rettigheter

Resource Centre for the Right of Indigenous Peoples

Årsrapport 2014

Foto: Tomas Utsi

Leders beretning

Vi har lagt bak oss et år med mange spennende hendelser for Gáldu. Etter lang tids forberedelse ble Verdenskonferansen for urfolk avholdt i New York, og man fikk et enstemmig sluttokument. I etterkant av vedtak av sluttokumentet uttalte urfolk at det er nå arbeidet begynner med å fullføre det som er vedtatt i sluttokumentet. Spesielt spennende blir det å se hvilke løsninger man velger for å styrke urfolks deltakelse i FN og for å overvåke implementeringen av urfolks rettigheter i verden. I Gáldu ser vi frem til å følge utviklingen og videreformidle dette til våre målgrupper.

Vi har i 2014 også fortsatt arbeidet med oppfølgingen av evalueringen av Gáldu. Etter at Stortingspresident Olemic Thommesen la frem representantsforslaget til Stortinget om at den nye nasjonale institusjonen skulle legges under Stortinget, har saken om ny NI og Gáldus rolle i forhold til den vært en viktig sak for oss her i Gáldu. Vi har i år hatt stort fokus på oppfølgingen av denne saken. Vi har deltatt på høringer, vi har skrevet hørings svar og vi har hatt møte med Stortingspresidenten for å fremme vårt syn på hvordan vi mener den nye nasjonale institusjonen på en god måte skal ivareta samers menneskerettigheter. For Gáldu har det vært viktig å få frem at den nye nasjonale institusjonen må ha kompetanse i urfolks og samiske rettigheter for at institusjonen skal ha legitimitet i det samiske samfunnet. Det er også viktig at det finnes ansatte ved NI som behersker samisk.

Min vurdering er at vår produksjon i 2014 er god. Vi har produsert utgaver av tidskriftet vårt Gáldu Čála, vi har hatt aktivitet på våre nettsider, vi har arrangert sidearrangementer og vi har hatt foredrag for studenter og andre om urfolks rettigheter. Vi har også etter mange år fått avsluttet prosjektet Likestilling og diskriminering i det samiske samfunnet. Jeg håper at utgaven av Gáldu Čála som er blitt produsert i prosjektet kan bidra til at vi blir bevisst på hvordan vi alle kan bidra til å gjøre livet til minoriteter bedre både i det samiske og det norske samfunnet.

2014 har også vært et utfordrende år for Gáldu med tanke på den personellmessige situasjonen. Som en liten institusjon så er vi ekstra sårbare dersom vi får utfordringer med ubesatte stillinger og dermed arbeidsoppgaver som ikke blir gjort. Jeg vil skryte av Gáldus ansatte fordi de er veldig fleksible og fort snur seg rundt for å bistå med det de kan dersom

det er behov for det. Likevel er det ikke uproblematisk at vi av og til må prioritere faglige oppgaver ned for å kunne gjennomføre alle pålagte administrative oppgaver. Det fører til at vi ikke kan ta imot alle oppdragene som vi får, og ei heller kan bidra faglig med så mye som behovet i samfunnet skulle tilsi. Derfor ser jeg det som nødvendig at Gáldu må styrkes slik at vi har flere til å utføre arbeidsoppgavene slik at vår faglige virksomhet kan opprettholdes og økes for å etterkomme etterspørselen.

Risten Turi Aleksandersen

Fungerende direktør

Innledning

GÁLDU - Kompetansesenteret for urfolks rettigheter - ble opprettet av regjeringen i 2002 som et ledd i Norges helhetlige same-, minoritets- og menneskerettighetspolitikk i den hensikt å øke kunnskapen om og forståelsen for samers og andre urfolks rettigheter i Norge og internasjonalt. GÁLDU er organisert som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter, og får årlige grunnbevilgninger fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Utenriksdepartementet samt prosjektmidler fra ulike departementer. GÁLDU har eget styre, egne vedtekter, og den daglige virksomheten ledes av direktøren. Styret oppnevnes av Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Sametinget.

Rammene for GÁLDUs organisering og virksomhet er fastslått i egne vedtekter. Vedtektene angir at formålet med senteret er å øke kunnskapen om og forståelsen for urfolksrettigheter og samiske rettigheter til alle som søker kunnskap om urfolksrettigheter, nasjonalt og internasjonalt. Det kan være skoler, frivillige organisasjoner, offentlige institusjoner og myndigheter. Videre skal GÁLDU skal være en faglig selvstendig institusjon.

GÁLDU skal samle inn, bygge opp, systematisere, vedlikeholde, bearbeide, tilrettelegge og formidle relevant informasjon og dokumentasjon om urfolksrettigheter nasjonalt og internasjonalt. Kompetansesenteret kan også påpeke behovet for forskning på aktuelle områder.

Kompetansesenteret skal primært tilrettelegge og formidle informasjon overfor målgrupper i Norge. Kompetansesenteret kan også tilrettelegge og formidle informasjon overfor aktuelle målgrupper i andre land, i den grad det har kapasitet til det.

GÁLDUs tjenestetilbud skal utformes og sees i sammenheng med andre sammenlignbare nasjonale og internasjonale tilbud.

Arbeid med ny Nasjonal Institusjon for menneskerettigheter

En sentral sak som Gáldus styre har arbeidet med i 2014 er Gáldus organisering og ønske om tilknytning til ny Nasjonal Institusjon for Menneskerettigheter (NI). I mars 2014 la Stortingetspresident Olemic Thommesen frem et representantforslag for Stortinget om at den

nye NI organisatorisk skal legges under Stortinget. I april arrangerte Stortingets presidentskap en åpen høring som Gáldu deltok på. Gáldu inviterte også Stortingspresident Olemic Thommesen på besøk til Kautokeino for å presentere Gáldu og for å legge frem våre tanker omkring opprettelsen av den nye NI. Stortingspresidenten besøkte Gáldu i oktober 2014.

Gáldus styre ser det som viktig at den nye nasjonale institusjonen får særskilt kompetanse innenfor urfolksrettigheter og samiske rettigheter. Det er viktig for at den nye NI skal ha legitimitet i det samiske samfunnet. Det har Gáldu understreket i sine møter med Stortingets presidentskap.

Stortingspresident Olemic Thommesen og styreleder i Gáldu
Ing-Lill Pavall

Foto: Silja Somby/Gáldu

Styret og personalet

Styret

Styret er senterets øverste organ, og har det overordnede ansvaret for senterets faglige utvikling, ressursbruk og prioriteringer, samt å utarbeide strategier for kompetansesenterets virksomhet. Styret har ansvar for at virksomheten holder en høy faglig kvalitet, og drives effektivt og i samsvar med gjeldende regelverk.

I 2013 oppnevnte Fornyings- administrasjons- og kirkedepartementet og Sametinget nytt styre til Gáldu for perioden 2013-2016. Styret består av:

Ing-Lill Pavval, styreleder

Lars Magne Andreassen, nestleder

Bjørg Evjen, styremedlem

Johan Strömngren, styremedlem

Arne Johansen Ijäs, styremedlem

Følgende ble oppnevnt som varamedlemmer:

Stener Ekern

Camilla Brattland

Camilla Brattland ble valgt som ny vara etter at Elisabeth Nutti gikk ut av styret 01.01.14.

Styret består av fem medlemmer, to kvinner og tre menn, som utgjør 40% kvinner og 60% menn.

Styret avgir årsmelding og årsregnskap. Senteret rapporterer årlig til Fornyings-, administrasjons, og kirkedepartementet, og Utenriksdepartementet om enhetens virksomhet.

Gáldu har dialogmøter med Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet to ganger per år.

Styret har i løpet av 2014 avholdt 10 møter og behandlet 65 saker. Av disse har 6 møter vært avholdt som telefonmøter.

Personalet

I 2013 ble Laila Susanne Vars ansatt som direktør ved Gáldu. Hun gikk ut i foreldrepermisjon i mars 2014 og har vært ute i permisjon store deler av året. I den perioden har Risten Turi Aleksandersen fungert som direktør.

Ved utgangen av 2014 var det fem faste ansatte. I tillegg hadde Gáldu en tilsatt i vikariat og en på korttidsengasjement. Til sammen var det seks kvinner og en mann:

Laila Susanne Vars, direktør,

Marit Kemi, rådgiver,

Risten Turi Aleksandersen, seniorrådgiver

Inga Kemi Turi, seniorkonsulent,

Janne Hansen, seniorrådgiver (permisjon)

Brita Åse Norlemann, rådgiver (vikariat)

Tuomas Aslak Juuso, prosjektleder (engasjement)

Gáldu utførte i 2014 tilsammen 4,95 årsverk. Kjønnfordelingen pr. 1. oktober 2014 utgjorde 80% kvinner og 20% menn. Sykefraværet utgjorde i underkant av 15% for hele 2014. Gáldu har over flere år hatt et høyt sykefravær. Det høye sykefraværet er ekstra utfordrende når institusjonen er så liten som den er, da den øker sårbarheten for at arbeid blir forsinket. Derfor har vi i 2014 hatt ekstra fokus på HMS-arbeid. Vi har utarbeidet en IA plan, en beredskapsplan og er i gang med utarbeidelse av HMS-system. Vi har også inngått en avtale med bedriftshelsetjenesten Hemis Alta.

Gáldu arbeider kontinuerlig med å balansere kjønnfordelingen ved senterets administrasjon. Som følge av overrepresentasjon av kvinner ved administrasjonen har Gáldu også i 2014 spesielt oppfordret menn til å søke på ledige stillinger ved senteret.

Administrasjonen i Gáldu holder til på Diehtosiida. Diehtosiida, det samiske vitenskapsbygget, er lokalisert i Kautokeino og huser flere sentrale, samiske institusjoner. Ved Gáldus kontorer er det opprettet en fast utstilling av Gáldu Čála.

Risikovurdering og –håndtering

For Gáldu som er et kompetansesenter så er fokuset vårt på mulighet for opprettholdelse av akseptabel faglig aktivitet ved uforutsette hendelser. For å redusere sårbarheten har Gáldu i 2014 arbeidet med planer for HMS-system og beredskap ved uforutsette hendelser. I tillegg har vi et avtale med ICR om samarbeid og bistand om løsning av administrative oppgaver dersom behov for det.

Presentasjon av utvalgte hovedtall—Gáldu kompetansesenter for urfolks rettigheter			
	2012	2013	2014
Samlet tildeling:	FAD 3 630 000 UD 1 400 000 Sametinget 550 000 Barentssekretariatet 72 000	Kap 562, post 01: 3 803 000 (FAD) Kap 562, post 21: 2 200 000 (UD) Kap 1534 post 72: 200 000 (FAD) Kap 864, post 70: 200 000 (BLD)	Kap 562, post 01: 3 588 000 (KMD) Kap 562, post 21: 2 180 000 (UD) Kap 846 post 70: 200 000 (BLD) Kap 561, post 72: 200 000 (KMD)
Antall årsverk	5,2	5,52	4,95
Driftsutgifter	2 816 195	2 868 013	2 837 522
Lønnskostnader	2 933 138	3 279 582	2 832 747

Presentasjon av utvalgte hovedtall

Gáldu får faste driftsmidler fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) og fra Utenriksdepartementet (UD). I tillegg så har Gáldu i mange år hatt forskjellige prosjekter som vi har fått prosjektmidler til. I 2014 fikk vi prosjektmidler til prosjektet Likestilling og diskriminering i det samiske samfunnet. Tabellen viser at vi har hatt en nedgang i antall årsverk i 2014, dette skyldes i stor grad lengre tids sykefravær blant de ansatte i 2014. Tabellen viser også at vi holder et stabilt nivå på våre driftsutgifter. Vi har en nedgang i lønnsutgiftene i 2014 som skyldes ubemannede stillinger.

Aktiviteter i 2014

Et av Gáldus hovedmål er å øke kunnskapen og forståelsen for urfolks rettigheter. For å nå dette målet, er nettsidene galdu.org og Gáldu Čála de viktigste redskapene som Gáldu har. For å forbedre vårt formidlingsarbeid, så har Gáldu fått laget en kommunikasjonsplan som skal være et redskap for administrasjonen i vårt arbeid med å nå våre målgrupper både internasjonale og nasjonalt.

Nettsidene

I høst ble operativ redaktør ansatt i vikariat, og med denne ansettelsen ble også arbeidet med å lage ny hjemmeside igangsatt for alvor.

Gáldus hjemmesider har hittil prioritert nyhetsbildet innen urfolkssaker, der man har viderefremidlet nasjonale og internasjonale nyheter knyttet til urfolk.

I arbeidet med å fornye og endre hjemmesiden til Gáldu, har man tatt utgangspunkt i vedtektene til Gáldu, der senterets formål og virksomhet konkretiseres. Dette innebærer at ny hjemmeside vil dreie fokuset bort fra viderefremidling av nyheter og over til informasjon tuftet på andre kilder, f.eks. juridisk og annen fagkompetanse internt og eksternt, internasjonale politiske arenaer, menneskerettighetsarbeid osv.

Noe av formålet med fornyingen er at hjemmesidens informasjon skal være bedre tilpasset ulike, nærmere definerte brukergrupper, det være seg nasjonale som internasjonale. Noe av arbeidet er derfor å identifisere og sortere innhold rettet mot disse. Vi vet også at faktasidene om samer er godt besøkte, noe som viser at de nye hjemmesidene må ha et visst fokus på informasjon om samer og deres rettigheter.

I høst har Gáldus ansatte gjennomført workshops der sidenes innhold og struktur er blitt diskutert og definert nærmere. Endelig avklaring og plassering vil falle på plass når ny nettside implementeres. Etter planen skjer det før sommeren 2015.

Med nye nettsider ser vi også behovet for å definere Gáldus tilstedeværelse på sosiale medier: hvem, hva, når, hvorfor og hvordan. Som en forlengelse av Gáldus kommunikasjonsplan, må det utarbeides en intern instruks for Gáldus tilstedeværelse på bl.a Facebook og Twitter.

På tampen av 2014 ble det sent ut tilbud til deltakelse i en begrenset anbuds konkurranse for design og implementering av ny nettside til 3 webbyråer. Arbeidet fortsetter i 2015 og nye nettsider er planlagt lansert i løpet av april /mai. På grunn av kapasitetsutfordringer og arbeidet med nye hjemmesider har Gáldus nettside galdu.org ikke vært like mye oppdatert gjennom hele året som vi hadde ønsket.

Gáldu Čála – Tidsskrift for urfolksrettigheter

I 2014 produserte vi en utgave av tidsskriftet vårt Gáldu Čála; 1/2014: «UNDRIP for indigenous youth». Det var en engelsk lommeversjon om FNs erklæring om urfolks rettigheter beregnet på ungdom. Den er en forkortet versjon av Gáldu Čála 1/2013 som er om FNs erklæring om urfolks rettigheter beregnet for ungdom. Begge publikasjonene er laget i samarbeid med UNICEF.

I tillegg fikk vi trykket opp fornyet versjoner av Gáldu Čála 1/2013 på spansk og på russisk. Denne utgaven omhandler FNs menneskerettigheter og urfolks rettigheter, og er skrevet av Hadi Lile.

Gáldu har ikke greid å produsere så mange Gáldu Čála som ønskelig i 2014. Tidsskriftene som er produsert er fornyede versjoner av utgaver som er utgitt tidligere. Gitt den personmessige situasjonen som vi har hatt i 2014, må vi likevel si oss fornøyd med det vi har greid å produsere.

Gáldus stand under EMRIP's 7. sesjon; Genève, juli 2014.

Gáldu fikk anledning til å lage en mindre stand inne på møterommet under EMRIPS sesjon i 2014, og under Verdenskonferansen for urfolk i New York i september. På disse standene delte vi ut Gáldu Čála og informasjon om Gáldu. Under Permanent forum for urfolk så delte Gáldu ut Gáldu Čála i forbindelse med vårt sidearrangement. Vi ser at det er en stor interesse for våre tidsskrifter blant urfolksdelegatene og andre.

Prosjekt Likestilling og mangfold i det samiske samfunnet

Prosjektet Likestilling og mangfold i det samiske samfunnet ser på diskrimineringsgrunnlagene etnisitet, seksuell orientering, funksjonsevne og kjønn innenfor samfunnsområdene tradisjonelle samiske næringer, helse- og sosialtjenester og det politiske og sivile samfunnet.

Prosjektet ble påbegynt allerede i 2010, men var lagt på is i en periode. I 2013 vedtok Gál-

du å ta fatt på prosjektet igjen. Vi endret da på prosjektplanen slik at prosjektet kunne fullføres. I begynnelsen av 2014 endret Gáldu prosjektplanen ytterligere slik at hovedmålet ble å ferdigstille en Gáldu Čála om likestilling og diskriminering i forhold til ulike grupper. Temaene som ble valgt var likestilling og diskriminering av funksjonshemmede samer i helse- og sosialtjenesten, situasjonen for seksuelle minoriteter i det samiske samfunnet og kjønnslikestilling innenfor tradisjonelle samiske næringer.

Gáldus har ønsket å ha en tett dialog med det samiske sivile samfunnet og med andre interesserte. Gáldu opprettet i 2014 en referansegruppe, som bisto oss i å velge tema og struktur for Gáldu Čála, og var også med på å velge artikkelforfattere til publikasjonen. Til sammen ble det valgt 6 forfattere til å skrive artikler til publikasjonen.

Høsten 2014 arrangerte vi også et åpent seminar om likestilling og diskriminering i det samiske samfunnet. Formålet med seminaret var å øke kunnskapen om likestilling og diskriminering, tilhørerne fikk stille spørsmål og på den måten lære mer om temaet.

Gáldu Čála om likestilling og diskriminering i det samiske samfunnet blir publisert i begynnelsen av 2015 på nordsamisk og norsk. Prosjektet ble i 2014 delfinansiert av Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Barne-, familie- og likestillingsdepartementet. I tillegg valgte Gáldu å sette inn en betydelig del som egenfinansiering for å kunne ferdigstille prosjektet.

Samarbeid med FN`s urfolksmekanismer

Gáldus styre vedtok i år at Gáldu skal søke å delta i ulike internasjonale sammenhenger gjennom en selvstendig representasjon, og ikke delta i den norske departementsdelegasjonen dersom det ikke er praktisk nødvendig. Bakgrunnen er ønske om å tydeliggjøre at vi er et faglig uavhengig senter. Vi har derfor deltatt med observatørstatus i de FN møter vi har deltatt i.

1. UNPFII 2014 – Fokus på urfolk og styresett

Spesialtema for 13.sesjon av Permanent forum *“Principles of good governance consistent with the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: articles 3 to 6 and*

46”.

Permanent forum slo fast at godt styresett må oppnås på internasjonalt, nasjonalt, regionalt og lokalt nivå og angår regjeringer og deres organisasjoner og institusjoner samt urfolks egne styringsorganer og institusjoner. Godt styresett bør bestå av bla. følgende prinsipper: åpenhet, konsensusbygging, inkludering, effektivitet, ansvarlighet, deltakelse, konsultasjon og samtykke, menneskerettigheter og rettssikkerhet. Godt styresett dreier seg om tilgang til beslutningstaking og myndighet/råderett over land og ressurser som gir inntekter og sysselsetting.

Permanent Forum slo fast at urfolks egne styringsformer må støttes opp om da disse som bygger på urfolkenes egen identitet, skikker, ritualer, prinsipper om respekt og retten til territorier og forvaltning av ressurser. For å sikre juridisk pluralisme må urfolks styresett anerkjennes og respekteres i forbindelse med kollektive rettigheter.

Gáldu arrangerte sidearrangement med tema knyttet til årets spesialtema; The Nordic Sámi Convention: an implementation tool for Indigenous Peoples Rights. Nordisk samekonvensjon slår fast at samene er urfolket i de tre nordiske land, Norge, Sverige og Finland og er ansett som et eget folk med rett til selvbestemmelse. Konvensjonen tar sikte på å redusere negative konsekvenser av nasjonale grenser. Konvensjonen skal gjelde som nasjonal lov og vil ha stor betydning for saker om landrettigheter og reindriftsrettigheter.

Innledere under Gáldus sidearrangement om Samekonvensjonen: Fv. Sambo Dorough, Henriksen, Mr.Roy, Keskitalo og Njuorgam

Foto: Gáldu

Tanken var å samle sammen eksperter på urfolksrettigheter for å presentere nordisk samekonvensjon som et redskap for implementering og styrking av urfolks rettigheter.

Innledere under seminaret var leder av UNPFII Dalee Sambo Dorough, UNPFII ekspertmedlem Devavish Roy, Sametingspresident Aili Keskitalo, Sametingets internasjonale representant John Bernhard Henriksen og Samerådets visepresident Anne Nuorgam.

Seminaret vårt samlet mange deltakere, blant annet var mange av Permanent forum's medlemmer til stede. Innleggene førte til en bred debatt om Samekonvensjonen og urfolks rettigheter. Samekonvensjonen er tatt inn i sluttrapporten til Permanent forum i 2014.

2. Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples' (EMRIP)

Gáldu deltok i 2014 som observatør under Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples' (EMRIP) syvende sesjon i Genève. Forberedelsene til Verdenskonferansen for urfolk i New York i september var et stort tema også under EMRIP. Første utkast til slutt-erklæringen ble publisert mens EMRIPs møtet pågikk, så da fikk urfolksdelegatene komme med sine umiddelbare synspunkter mens de var samlet i Genève. Mange påpekte at slutt-dokumentet ikke bare må være en kopi av teksten som finnes i UNDRIP, men at den må inneholde konkrete tiltak for å sikre gjennomføringen av urfolks rettigheter. Når det gjaldt gjennomføringen av konsultasjonene frem til Verdenskonferansen, advarte EMRIP medlem Wilton Littlechild om at etter at to konsuleringer er gjennomført, henholdsvis i juli og i august, så kommer statene til å fortsette forhandlingene seg i mellom uten urfolks tilstedeværelse. Dette kommer i så tilfelle ikke å etterkomme urfolks krav om en likeverdig deltagelse i dokumentarbeidet som leder frem til slutt-dokumentet, slik at man oppnår full konsensus mellom FNs medlemsstater og urfolk.

3. Interactive hearing 17-18.juni 2014

Gáldu deltok som observatør under Interactive hearing i New York i juni. Hovedformålet med høringen var å få konkrete forslag til slutt-dokumentet fra verdenskonferansen.

En stort flertall av urfolkrepresentantene samt enkelte medlemsland ønsker slutt-doku-

mentet fra Alta konferansen som grunnlag for sluttdokumentet fra verdenskonferansen. Det ble sagt at Alta-dokumentet reflekterer konsensus mellom verdens urfolk og var derfor et viktig grunnlag for sluttdokument fra verdenskonferansen.

Mange pekte på at det har vært lite eller ingen fremdrift i gjennomføringen av bestemmelsene i urfolksdeklarasjonen siden adopsjon i 2007. Det ble etterlyst økt innsats i arbeidet med gjennomføringen av deklarasjonen både nasjonalt og internasjonalt. Urfolk vil ha et frivillig overvåkingsorgan på internasjonalt nivå for å fremme etterlevelse av deklarasjonen. EMRIP ble nevnt som et mulig organ for en slik oppgave.

4. Verdenskonferansen for urfolks rettigheter (WGIP 2014)

Etter mange års forberedelse ble Verdenskonferansen for urfolks rettigheter avholdt 22-23.9.14 i New York. Prosessen frem mot verdenskonferansen har vært lang, med forberedelser på både lokalt, regionalt og internasjonalt nivå. Urfolk har deltatt aktivt og har også laget sitt sluttdokument som de ønsket vedlagt det endelige sluttdokumentet. Alta dokumentet ble imidlertid ikke lagt ved slutterklæringen fra verdenskonferansen, men i slutterklæringen blir det henvist til Altadokumentet.

Første forslag til sluttdokumentet ble først offentliggjort i midten av juli, og ble deretter forhandlet frem mellom medlemsstater og urfolks representanter. Men noen urfolk var av den mening at urfolk fikk for liten plass i forhandlingsprosessene, noe som gjorde at nord-amerikansk urfolksgruppe (caucus) trakk seg fra prosessen, samt at de avlyste hele konferansen.

Andre igjen mente at man burde fortsette forhandlingene, og de arbeidet for å endre på sluttdokumentet til et mer handlingsorientert dokument før verdenskonferansen. De arktiske urfolkslederne omtalte sluttdokumentet som et kompromiss med stort potensiale, men likevel som et dokument som krever tett oppfølging fra urfolk.

Et viktig område for urfolk har vært gjennomføringen av UNDRIP, derfor har urfolk sett behovet for en overvåkningsmekanisme som kan følge statenes implementering eller gjennomføring av urfolks rettigheter. I sluttdokumentet legges det opp til en forandring av mandatet til ekspertmekanismen for urfolksrettigheter for å dekke behovet for en overvåkningsmekanisme.

Pavestolen motsatte seg som forventet dokumentet, men overraskende nok så motsatte Canada seg også dokumentet. De mente at fritt forhåndssamtykke kunne tolkes som veto rett for urfolkene, noe som ikke er forenelig med deres lovgivning. Dette førte til fortvilelse for Canadas urfolk, noe de ga uttrykk for under møtet.

Gáldu var til stede under verdenskonferansen som observatør. Vi hadde en stand utenfor møtelokalet hvor vi delte ut Gáldu Čála og informasjon om Gáldu. Gáldu arrangerte også et sidearrangement under konferansens første dag. Seminaret hadde overskriften «FPIC i et nordisk perspektiv—en uoppdaget mulighet eller et overflødig politisk verktøy?» Temaet var valgt fordi FNs erklæring om urfolks rettigheter baner vei for bruken av forhåndsinformert samtykke. I tillegg har urfolk i sitt sluttdokument, Altadokumentet, omtalt forhåndsinformert samtykke som et viktig verktøy for å fremme urfolks rettigheter. Seminaret var et forsøk på å utforske de mulighetene som forhåndsinformert samtykke gir. Innledere i seminaret var både representanter fra statlige myndigheter, samer og en urfolks representant fra et annet urfolksområde som kunne si noe om hvordan forhåndsinformert samtykke er brukt andre steder. Det var møtt omtrent 30 personer til seminaret, mest deltakere fra de nordiske landene. Det var mange av deltakerne som deltok i diskusjonen og mange var enige i at forhåndsinformert samtykke kan være et verktøy som kan brukes mer av urfolk i de nordiske land for å fremme sine rettigheter.

Gáldus evaluering av våre sidearrangementene under de årlige sesjonene til FNs urfolksmekanismer er stort sett positiv. Vi får tilbakemeldinger om at vi har gode seminaret som holder et godt faglig nivå. Vi opplever også at mange gjerne vil bidra til våre sidearrangementer selv om sesjonene ofte er hektiske med mye møteaktivitet også utenfor hovedmøtene. Det at mange har hektiske dager gjør det også utfordrende å samle veldig mange mennesker til seminarer. Vår vurdering er derfor at antall deltakere på våre sidearrangement anses som akseptabel, men at det er viktig med god informasjon om arrangementet på forhånd. I tillegg til valg av tema er det viktig å drøfte om seminarene våre skal være kompetansehevingsarrangementer for urfolk og andre om urfolks rettigheter, eller om seminarene skal være treffpunkter for diskusjon av urfolks rettigheter.

Andre formidlingsaktiviteter

Riddu Riđđu-festivalen

Under Riddu Riđđu festivalen har Gáldu hatt utstilling av Gáldu Čála på festivalbiblioteket og Troms fylkeskommunes samiske bibliotek. I 2014 valgte Gáldu å prøve å lage en stand inne på festivalområdet i tillegg til utstillingen på festivalbiblioteket. Vi hadde satt opp en lávvu på festivalområdet hvor vi presenterte Gáldu og delte ut Gáldu Čála. Det var mange som var innom for å høre hva Gáldu er og hva vi arbeider med, og mange tok også med seg eksemplarer av Gáldu Čála. Vår vurdering er at vi i slike festivaler treffer mange som kanskje ellers ikke ville fått så mye kjennskap til Gáldu. Samtidig ser vi også behovet for å aktivt oppsøke steder hvor mennesker som er aktive i organisasjoner og i politisk arbeid møtes. Uansett ser vi behov for å bli mer synlige i det samiske samfunnet slik at samer og andre vet hvem vi er og hva vi arbeider med.

Nettverkskonferanse om god og likeverdig straffegjennomføring for samiske innsatte og domfelte

Gáldu har deltatt på nettverkskonferanse arrangert av kriminalomsorgen nord. Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) ønsket å ta initiativ til en gjennomgang av soningsforholdene for samiske innsatte og domfelte. Det ble derfor nedsatt en arbeidsgruppe "som skal kartlegge behovet for ressurser og spesielle tiltak utover tilrettelegging for bruk av eget språk." I etterkant av arbeidsgruppens arbeid har Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI), Kriminalomsorgen region nord og Sametinget i fellesskap utarbeidet en tiltaksplan som skal sikre god og likeverdig straffegjennomføring for samiske innsatte og domfelte. Tiltaksplanen består av fem hovedpunkter som det skal arbeides videre med.

Mange av fengselsledere og øvrige ansatte i fengslene ga uttrykk for at de manglet personell med kompetanse i samisk kultur og språk. Det siste året har fokuset vært på å legge til rette for at all informasjon til domfelte og innsatte oversettes til samisk. Neste fokusområde vil være rekruttering og kompetanseheving i kriminalomsorgen.

Samarbeidsaktører og formidling

En av Gáldus hovedaktiviteter er som vedtektene sier å tilrettelegge og formidle relevant informasjon og dokumentasjon om urfolksrettigheter nasjonalt og internasjonalt. Under er eksempler på samarbeidspartnere og formidlingsoppdrag i 2014. Fordi Gáldu har vært underbemannet store deler av året, så har vi måttet prioritere hvilke aktiviteter vi kan delta på.

Samisk høgskole

Gáldu har i 2014 hatt foredrag for ulike studentgrupper og besøkende ved Samisk høgskole. Det er både foredrag om Gáldu og vårt arbeid, og faglige forelesninger om urfolks rettigheter for ulike studentgrupper.

Árbediehtu

Gáldu deltar som partner i prosjektet Árbediehtu, som ledes av Samisk høgskole. Målet med prosjektet er å utarbeide et grunnlag for utvikling av kunnskapsbasert system for forvaltning av dokumentert tradisjonell kunnskap.

Internasjonal reindriftssenter (ICR)

Gáldu har hatt mye samarbeid med ICR i 2014. ICR har spesielt bistått Gáldu med løsning av administrative oppgaver. Dette samarbeidet er en del av Gáldus risikohåndtering for å redusere sårbarheten i forhold til administrativ oppgaveløsning. Sentrene har ulike arbeidsoppgaver og arbeider ulikt med det faglige arbeidet, men har også mange likheter, spesielt innenfor administrasjon og administrative oppgaver.

IWGIA (International working Group for Indigenous affairs)

Gáldu og IWGIA fikk forespørsel fra leder i Permanent forum Dalee Sambo Dorough om vi kunne samarbeide med henne og professor Gudmundur Alfredsson om å få utgitt en bok om hvordan arbeidet med urfolks rettigheter startet innenfor FN systemet og i det internasjonale samfunnet. Artikkelforfattere er både urfolkrepresentanter, representanter fra FN systemet og ILO, fra nasjonale regjeringer og fra frivillige organisasjoner. Vi har i løpet av 2014 samarbeidet med IWGIA og redaktørene (Sambo Dorough og Alfredsson) om fer-

digstilling av manus, korrekturlesning og layout. Boka trykkes i begynnelsen av 2015.

Sametinget

Gáldu har hatt faglig kontakt med Sametinget om aktuelle internasjonale prosesser som angår urfolk. Vi har også hatt samarbeid med Sametinget ved at representanter fra Sametinget har bidratt til våre sidearrangementer. I tillegg har styret hatt kontakt med Sametinget om saken med opprettelsen av ny Nasjonal Institusjon for menneskerettigheter (NI).

Norges Arktiske universitet

Gáldu mottar årlig besøk av studenter i regi av Senter for samiske studier ved Norges Arktiske universitet, og bidrar i den sammenheng med forelesning og kunnskapsformidling om samiske rettigheter og urfolks rettigheter.

Forum for urfolksspørsmål i bistanden

Gáldu har gjennom flere år fokusert på urfolk i det norske bistandsarbeidet. Gáldu er medlem i fagrådet for Forum for urfolksspørsmål i bistanden, som drives av Norges Arktiske universitet, og har deltatt på møter og på arrangementer arrangert av Forum for urfolk i bistanden.

Likestillings- og diskrimineringsombudet

Likestillings- og diskrimineringsombudet har bidratt med en artikkel til Gáldu Čála utgaven om likestilling og diskriminering i det samiske samfunnet. I tillegg finnes det samiskspråklig informasjon om LDO`s arbeid ved Gáldus faste utstilling av Gáldu Čála.

Departementene

Gáldu har lagt vekt på å ha en god dialog med departementene i 2014. Gáldu har årlig to virksomhetsstyringsmøter med KMD.

Senter for Menneskerettigheter

Gáldu gir årlig innspill til årbok om menneskerettigheter som SMR utgir.

University of the Arctic

Gáldu deltar som observatør på arrangementer i regi av University of the Arctic. I 2014 har

på grunn av lite kapasitet ikke kunnet prioritere deltakelse på møter i UArctic samarbeidet. I 2014 var det valg til UArctic's Indigenous Issues Committee. Gáldu foreslo sammen med Internasjonal reindriftssenter (ICR) Johan Mathis Turi som kandidat til komiteen. Turi ble av UArctic's Membership and Nominations Committee og av Executive Committee of the Council of UArctic valgt som medlem til urfolkskomitéen for perioden 2016-2019, og har takket ja til vervet.

Urfolk i Barentssamarbeidet

Gáldu er invitert til å delta som fast observatør på møter i arbeidsgruppen for urfolk i Barentssamarbeidet. I 2014 har vi dessverre ikke kunnet prioritere deltakelse på disse møtene.

Diverse formidlingsoppdrag

Senteret får stadig besøk fra inn- og utland av både fagfolk, studenter og publikum. Det er både uanmeldte og forhåndsavtalte besøk. Ved slike anledninger blir de mottatt med presentasjon av senterets virksomhet og evt. forelesning i relevante tema.

Fremtidige utfordringer

Gáldu har i 2014 vedtatt en ny strategiplan. I følge denne planen skal Gáldu fortsatt være en sentral kilde til informasjon om og dokumentasjon av samers og andre urfolks rettigheter. Vi skal bidra til økt kunnskap om og forståelse for rettighetene for samer og andre urfolk. For å oppnå dette, er det viktig å undersøke nærmere hvordan vi kan treffe og prioritere våre målgrupper bedre. Vi vil også vurdere hvorvidt vi gjennom tettere samarbeid med andre institusjoner kan formidle kunnskap på en mer effektiv måte for eksempel gjennom å tilpasse ferdigutviklede produkter fra andre land/institusjoner til våre målgrupper.

Sluttdokumentet vedtatt av Verdenskonferansen for urfolk i New York september 2014 skal følges opp nasjonalt gjennom en egen nasjonal handlingsplan, gjennom lovgivning og administrative tiltak. Gáldu ser at det er mange oppgaver å ta tak i. For å nå intensjonene i sluttdokumentet trengs det aktiv oppfølging fra urfolksorganisasjoner og urfolksinstitusjoner overfor statene. Gáldu ønsker å være en aktiv pådriver i dette arbeidet. Vi har i dag et godt utgangspunkt med et godt fagmiljø med kompetanse i samiske rettigheter, urfolks rettigheter og internasjonale prosesser omkring urfolks rettigheter. Styret ser det imidlertid som viktig å styrke og videreutvikle Gáldus fagmiljø for å kunne møte fremtidige utfordringer.

Styret har engasjert seg i saken om opprettelsen av ny Nasjonal Institusjon for menneskerettigheter (NI) som skal etableres i 2015. Gáldu har fram til i dag hatt et uformelt samarbeid med dagens Nasjonale Institusjon for menneskerettigheter, og ønsker at samarbeidet formaliseres i forbindelse med opprettelsen av en ny NI. Styrets engasjement har bidratt til at Stortingets presidentskap forutsetter at den nye NI skal ha tilstrekkelig faglig kompetanse på urfolksområdet. Gáldus styre mener at den urfolksfaglige kompetansen som Gáldu besitter bør danne utgangspunktet for en tilknytning mellom NI og Gáldu. Gáldus styre finner det både naturlig og nødvendig at ny NI som skal ha faglig kompetanse om urfolks menneskerettigheter bygger videre på det faglige miljøet som er etablert ved Gáldu i Kautokeino.

Styret ser at 2015 vil bli et viktig år for Gáldu, der det blant annet vil bli avklart hvilken rolle Gáldu skal ha i forhold til ny NI. Etablering av ny NI og Gáldus tilknytning til denne vil få konsekvenser for Gáldus fremtidige organisering, mandat og oppgaver. Styret ser frem til at dette vil bidra til å styrke samenes rettigheter.

Gáldu har slutført arbeidet med prosjektet «Likestilling og diskriminering i det samiske samfunnet», og det vil bli publisert et nummer av tidsskriftet *Gáldu čála* om dette. Publikasjonen tar opp mange viktige sider ved diskriminering og likestilling i en samisk kontekst. Styret håper at publikasjonen vil bidra til å løfte engasjementet og interessen for denne tematikken i det samiske samfunnet.

Gáldu har også et bredt spekter av internasjonale aktiviteter som vil bli videreført og videreutviklet i det kommende året. Forøvrig vil de oppgavene som er prioritert i Gáldus strategiplan bli fulgt opp. Gáldu står derfor overfor et arbeidskrevende og spennende år i 2015.

Styret

GÁLDU

Álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuođaguovddáš
Kompetansesenteret for urfolks rettigheter
Resource Centre for the Rights of Indigenous Peoples

Hánnoluohkká 45
N-9520 Guovdageaidnu-Kautokeino
NORWAY

Phone: +47 7844 8400
E-mail: gald@aldu.no
Org. nr: 984 944 411

Foto: Tomas Utsi